

Лісовик

Загальна характеристика: Більшість міфів описує лісовика як захисника і господаря лісу, а також пастуха лісових звірів. Лісовик випасає оленів, ведмедів, вовків, зайців, а також опікується їхнім благополуччям і безпекою гостей лісу – мисливців, лісорубів, збирачів, пастухів. За традиціями, люди укладали з ними угоди (кровні і звичайні) на захист худоби та під час перебування у лісі, на добрий врожай лісових ягід, рослин, дичини.

Зовнішність: Може приймати різного вигляду. Найчастіше, він змальовується як старезний, кошлатий дід, який, на відміну від людей, взагалі не має тіні. Він маленький, бородатий, швидкий та хитрий. В інших розповідях, особливо Східного Полісся, можна зустріти, що лісовика описували створінням з копитами, повністю зарослим шерстю, іноді з оленячими ріжками. В деяких описах Полісся та Волині фігурують описи, що очі в лісовика зелені, а коли він гнівається – вони змінюють колір, стаючи оранжевими. При цьому волосся в нього на голові, вуса й борода сіро-зелені і має він лише одне велике ліве вухо.

Місце проживання: Більше всього зустрічаються в поліській, гірській та лісостеповій зонах. Живуть на густих деревах або в дуплах сухих дерев, а на зиму – знаходять нічліг в ведмежій барлозі або в глибоких ярах.

Чугайстер

Загальна характеристика: “Лісова людина” з лісів Гуцульщини. Нерідко казали, що чугайстери грають на сопілках та заманюють людей та мавок цим співом до себе. Чугайстери полювали на мавок та захищали простий люд від їхнього впливу. До людей він ставиться прихильно, може навіть боронити від шкоди. Іноді запрошує людину до танцю, проте потім відпускає. Згідно з однією з легенд, на чугайстра перетворювався чоловік, якого закляв сусід. Людина не може його вбити, а хижак — з’їсти, «бо така його доля».

Зовнішність: Чугайстер має людську подобу, він статний, широкоплечий, високий, як «смерека» і порослий густою сивою шерстю (хоча іноді його зображували одягненим у біле вбрання).

Місце проживання: Ліси Гуцульщини.

Хухи (повітрулі)

Загальна характеристика: Духи природи та вірні помічники лісовика. Не люблять вологи. Вміють підлаштовувати колір власного хутра під своє оточення, через що люди їх рідко бачать - та і хухи самі не люблять показуватися на очі людям. Це добрі та дбайливі духи, вони оберігають природу, та іноді допомагають тим, хто трапив у біду. Люблять хухи і лоскотати дітей, і коли дитина сміється без причини - то хухи її лоскотують. Коли хто замерзає у кучугурах - хухи теж приходять їм на допомогу та зігрівають власними тілами.

Зовнішність: Маленькі пухнасті, схожі на голівку кульбаби, духи природи. Вони пухкі як мох, з довгою вовною. Личко та лапки у хуху рожеві, а осі жовто-фіалкові. Хухи не бувають лише одного кольору - вони підлаштовуються під своє оточення. Найчастіше хухи бувають зеленими, бо живуть у мосі і в траві. Втім, коли вони бігають по тим же соснових гілках на землі, то стають рудувато-червоними; на піску вони стають жовтими.

Місце проживання: Найбільше хух у лісі, втім вони зустрічаються і в скелях, в очереті, в степах. Вони живуть у мохах, траві, серед пісків чи соснових гілок. Часто знаходять собі житло у дуплах та серед великого коріння дерев.

Мавка

Загальна характеристика: Мавками ставали нехрещені душі померлих дітей або дівчата, які скоїли самогубство через невзаємне кохання чи від туги за коханим, і відмовилися переходити у світ мертвих. Після смерті мавки не пам'ятають нічого і нікого із свого смертного життя, однак туга за родиною чи своїм коханням залишається. Тому і вважалося, що дорослі мавки спокушали чоловіків, намагаючись пригасити власну журбу, втім в кінці кінців вони завжди заводили бідолах у лісову глуш і полишали їх на вічні скитання по лісу. Додатково, мавками могли стати ті дівчата, які випадково чи ні, заблукали в лісі й після розмови з мавкою добровільно захотіли стати такими ж духами.

Зовнішність: Це вродливі молоді дівчата, високого зросту, з волоссям різного кольору, як у людей, яке завжди уквітчане. Одяг у них тонкий та прозорий, ходять вони босоніж, спереду вони виглядають як звичайні дівчата, але зі спини їхнє тіло прозоре, видно нутрощі, ребра і посіріле серце. Голову мавок завжди прикрашає вінок. Якщо мавка лісова то її вінок складається з листя дерева, в якому вона живе. Якщо мавка лугова або степова – її вінок складається з польових квітів. Якщо гірська – то з гірських квітів.

Місце проживання: Передусім характерні для лісистих та гірських місцевостей. Іноді зустрічаються в полях і житах. В залежності від місця проживання мавки, міфи могли конкретизувати про яку мавку йшла мова – про лісову, польову або гірську мавку. Живуть вони на деревах, серед полів, іноді у гірських печерах. Там де танцюють мавки, трава росте краща і густіша.

Потерча

Загальна характеристика: один з видів безпірних дітей - дітей, що померли дочасно, «без пори». Потерчата це так звані «потрачені матерями» діти, які вже були мертвонародженими, або померли майже одразу після народження. Якщо їх охрещували і давали їм ім'я - вони не ставали нечистою, і після 9 (іноді 12) років відправлялися на небо. В іншому випадку - вони ставали нечистою силою і спеціально шкодили людям, лякаючи їх або наносячи їм пряму тілесну шкоду. В багатьох оповідях можна зустріти, що потерчата можуть виступати як захисники роду, за поважливого відношення до них.

Зовнішність: В більшості випадків потерчат описують як дітей, голих або у білому вбранні, з мертвими, білими очима, та з вогниками чи свічками які вони несуть у своїх руках. Іноді їх описують конкретно як вогники світла. У деяких повір'ях зустрічається,

що потерчата літають у виді птахів, найчастіше сорок або лелек. Якщо хто ображав потерчат, то вони озлоблювалися і мстилися вночі пронизливим вереском, або являлися людям у постаті потвор та страшних привидів.

Місце проживання: В більшості випадків їх ховали або в лісі, або біля чи під хатою, і такі місця ставали «нечистими». З першим місцем таких могил пов'язане вірування, що потерчат можна було побачити в лісі, на озерах та болотах, де вночі вони або ходять, або літають над землею з маленькими каганцями, блимаючи у темряві вогниками. Як правило, потерчата з'являються саме недалеко від своїх могил.

Богинка

Загальна характеристика: Богинки крадуть і підмінюють дітей своїми виродками. Можуть превтілюватися у жаб, собак, котів, показувати ніби тінь, але частіше для людини невидимі. З'являються вночі в негоду, тоді мучать людей, душать їх, накликають порчу на дітей. Богинки також становлять небезпеку для тварин, лякаючи їх або насилаючи хвороби. Богинками можуть ставати жінки, які вмерли при родах, старі діви, грішниці, самовбивці, а також дівчата, які позбавилися від плоду або немовляти (самі вбивши дитину).

Зовнішність: старі жінки з великою головою, грудьми, що звисають, здутим животом, кривими ногами, чорними іклистими зубами.

Місце проживання: живуть у печерах, норах, в лісах, горах, на болотах, озерах, байраках.

Підмінок

Загальна характеристика: Підмінки це діти, народжені від нечистої сили (часто богинок) та підкинуті людям замість вкраденої дитини. Головною ознакою того, що дитина дійсно була підмінком, вважався невпинний плач і вередливість. Підростаючи, підмінок довго не може говорити, завжди голодний, похмурий, не вміє ходити до семи років. Таке дитя досягає 15-років і зрештою іде в ліс та гине там безвісти.

Зовнішність: виглядає як людська дитина, втім відрізняється від неї певними атрибутами. У підмінків надмірно велика голова, здутий живіт, тонкі криві ноги та руки. Обличчя потворне, вуха відтопирені, тіло покрите доволі густим волоссям, а замість нігтів у них кігті.

Місце проживання: з сім'єю, в яку їх підкинули

Водяник

Загальна характеристика: За більшістю свідчень на території України, водяники народжувалися у той момент, коли водойма отримувала свідомість, тобто мала свою общину водних мешканців.

Зовнішність: Найчастіше його представляли у вигляді голого, брезклого, витрішкуватого старого з риб'ячим хвостом і риб'ячими крилами (плавниками). Він обплутаний тванню, має зеленувату шкіру, велике пузо, велику огрядну бороду та

зелені вуса. Міг обернутися великою рибою, дитиною або конем – втім тоді його можна було б впізнати по краплинам води, які постійно течуть з нього.

Місце проживання: Глибокі водойми - річки, озера, болота. Найохочіше водяник селиться в річках, там, де непрохідні гущі, де позапліталися корені, попадали дерева, де є саморобні вири і греблі, а також біля млинів. За деякими переказами водяник має кришталевий палац.

Русалка

Загальна характеристика: Русалок сприймають або як духів річок чи полів, або як душі певних категорій померлих. За повір'ями, русалками могли стати ті, хто помер або народився на Русальному тижні, також русалками могли стати померлі не своєю смертю діти, мертвонароджені, померлі до весілля засватані дівчата, утопленики; народжені, померлі або одружені на Трійцю, а також всі невінчані дівчата й хлопці, які знову ж таки померли. Контактів із русалками справді варто було боятися. За винятком родичів, дії русалок щодо людей майже завжди ворожі. Русалки могли втопити та залоскотати. Особливу небезпеку вони становили для дітей.

Один із найпоширеніших сюжетів про русалок це те як русалки ідуть «навським весілля» по селу. Навське весілля, це процесія що складається з русалок. Вони всі ідуть ланцюжком, набагато рідше клином. Спереду ідуть старі русалки, потім молодші, й потім вже зовсім маленькі. Під час зустрічі зі справжнім весіллям русалки можуть зашкодити живим (за народними прикметами, взагалі недобре, коли два весілля зустрічаються). Доволі часто в оповідах таке навське весілля супроводжує вітровий, що завжди асоціювався з нечистими силами в українських віруваннях.

Зовнішність: Русалок описували як мертвих дівчат чи жінок у білому або весільному вбранні, часто з вінками (часто волошкових) і стрічками поверх розплетеного волосся.

Місце проживання: Частіше всього русалок зустрічають у житі. Нерідко конкретизують, що русалки ходили не в самому житі, а по межах у житах. Окрім жита, русалок нібито зустрічали в гречці, льоні, просі, луговій траві, на стежках. Дещо рідше місцем проживання русалок саме у Центральному Поліссі вважає ліс, річка та навіть кладовище.

Криниці

Загальна характеристика: Духи водяних ключів. Відповідали за родючість та багатство землі, за що люди їх шанували та всіляко доглядали за їхніми місцями проживання - адже якщо криниця була занедбаною та недоглянутою, її дух міг або мститися засухами та нещастями, або ж і зовсім зникати, лишаючи землю і природу водяного джерела. Час від часу показуються на ясні очі людям, демонструючи власну красу. Доволі часто молоді люди, особливо дівчата, гадали на воді у криниці, через що вважалося, що духи джерел могли допомагати у ворожінні та знятті проклять.

Зовнішність: прекрасні діви, з довгими пухнастими косами, русяві і лагідні. В залежності від того, як добре доглядають за криницею - одягнені або в пишні народні шати, або в поношений одяг.

Місце проживання: мешкають у колодязях і джерелах.

Бродниці

Загальна характеристика: Духи бродів. Вони допомагають мандрівникам та стежать за їх дітьми, якщо тим загрожує небезпека біля води, вони їх рятують. Бродниці можуть допомогти навіть злим людям. Вони бережуть броди, які зроблені з хмизу, підправляють їх, стережуть, а також піклуються про підземні води. Коли ж ворог потайки підбирається - Бродниці непомітно нищать брід, направляючи неприятеля у драговину або у вир. Просто так бродниці людям не шкодять і не віддаються легковажним забавам.

Зовнішність: вродливі, невисокі на зріст юні дівчата, переважно сіроокі, з довгим руським волоссям. Убрані в довгу, аж до землі білу лляну сорочку. Обов'язковим елементом одягу є блакитна стрічка, яка або підперізує сорочку, або красується на правому зап'ястку.

Місце проживання: Бродниці живуть разом з бобрами у тихих заплавах.

Болотяник

Загальна характеристика: дух-господар болота. Чим більше болото - тим сильніший болотяник. Він забавляється тим, що кепкує та морочить голову людям. Коли хто чує серед болота дивний сміх, ревіння, гучний плюскіт, стогони або різноманітні тваринні та пташині звуки - то все підступи болотяника. Легко може обернутися на різних мешканців болота, а також заманювати обманом людей у болота і топити їх.

Зовнішність: являється товстим сивим дідом з широким жовтим лицем, з довгими, ніби жаб'ячими руками і покритим сірою шерстю тілом. Очі в нього банькаті та вирячені, а волосся і борода густі та грудні. Він вкритий водоростями, дрібними мушлями, риб'ячою лускою. Доволі часто уявлявся з очеретяною палицею.

Місце проживання: болото і трясина.

Польовик

Загальна характеристика: володар-охоронець полів, їхня маніфестація.

Народжується з першими сходами жита чи пшениці. Він добрий до людей, іноді любить по доброму над ними пожартувати, плутаючи голову видіннями та оманю - але в більшості випадків він навпаки допомагає роботягам. Його майже завжди проводить легенький польовий вітер. Керує іншими польовими духами. Люди задобрювали його, щоб польовик оберігав жнива від погодніх умов, а також не напускав гризунів на пшеницю.

Зовнішність: маленький чепурненький дідок, з чорною як земля шкірою, різнокольоровими очима (одним смоляним, іншим блакитним). Волосся й борода у

нього з колосків і трави. Він одягнутий у типовий для робочого люду одяг, а за поясом носить серп. Іноді йому приписують хвіст, крила і маленькі ріжки, а також телячі вушка.
Місце проживання: поля, жито, пшениця.

Бездонник

Загальна характеристика: Бездонниками стають душі самогубців, тіла яких ніколи не були знайдені чи поховані, навіки залишившись у проваллях. Бездонники заважають людям копати землю у кар'єрах: іноді так трусонуть, що земля аж задвигтить і може провалитися. Якщо порушити спокій бездонників - вони виривають дерева, перекочують валуни, риють ями або насилають хвороби. Тому люди при копанні криниць, канав, тощо, висаджували оберегові дерева, переважно вербу чи калину. В той же час, бездонників вважають охоронцями підземних озер та джерел розташованих у проваллях - вода в таких джерелах вважалася цілющою, і щоб користуватися нею без проблем для себе, люди приносили підношення для бездонника.

Зовнішність: на вигляд він невелика, у нього тулуб з людську п'ядь, зате голова удвоє більша і вкрита довгим волоссям, з кудлатою бородою. Очі в нього захищені під довгою чуприною, і вони чорні та бездонні.

Місце проживання: живе в глибоких проваллях. Копальні духи живуть у кар'єрах, глинищах

Повітруля

Загальна характеристика: донька гірських вітрів. Вона вміє літати і знається на цілющих травах. Допомогає закоханим і сама не проти закрутити голову пастухові. Добра і весела, часом грайлива бешкетниця. Але якщо її розгнівати, Повітруля може розкапризуватися і створити вихор чи закрутити у вузол дерево. У чабанів, які ні в чому не відмовляють своїм коханкам-повітрулям, вівці завжди цілі.

Зовнішність: дівчина з великими білими крилами, з ніг до голови убрана у квіткові шати, з довгим пишним руським волоссям, голубими очима та густими віями.

Місце проживання: живе в горах, зимує в потаємних печерах.

Полудниця

Загальна характеристика: польові духи, втіленням яких є сонячний удар. За повір'ями, полудниці могли викрасти дітей, які опинилися вдень у полі; скрутити шию людям; нанести дуже сильної шкоди тим, хто залишився серед жита у полудень. Водночас полудницям приписувалися і охоронні функції. Полудниці могли оберігати хліб від потолоки. Мандрівників, які в полудень йшли поблизу поля, могли бути заморожені в сон цим духом і навіть потім не прокинутись. В інших випадках, полудниця могла зупинити тих, хто подорожував через поле в полудень і ставити їм загадки та питання: як обробляти льон, готувати прядиво, полотно, сорочки тощо. Якщо винуватець не зможе відповісти, вона насилає хвороби або і взагалі ріже голови. Якщо

ж відповідали правильно, полудниця давала якийсь подарунок і відпускала бідолашного. Щоб уникнути покарання, треба якнай докладніше розповідати з усіма подробицями весь процес роботи, виграючи час, бо після полудня полудниця зникала. Якщо ж треба було зупинитися біля поля в цей час, то можна було залишити як підношення чашу медовухи та частину трапези - тоді полудниця тебе не чіпатиме.

Зовнішність: літають у куряві вихорів у вигляді осушених жінок з довгим сивим волоссям, одягнених у біле. Часто уявлялися з косою або серпом.

Місце проживання: поля, жита, пшениця.

Домовик

Загальна характеристика: дух оселі, а також охоронець і покровитель роду.

Найголовніший серед домашніх духів, такий собі духовний господар оселі. Його сила і міць на пряму залежать від дружності взаємин у сім'ї. Часто цей дух був запрошений до оселі самою сім'єю, через жертвоприношення та ритуали - не рідко вважалося, що душі померлих родичів та тварин сім'ї перетворювалися у домовиків і тоді ставали охоронцями роду. Здебільшого це добрий дух, але і його можна було розлютити, якщо не приносити певні пожертви, не зберігати мир і спокій у домі, не мати ладу в хаті.

Зовнішність: вважається, що чим старше домовик - тим молодше він виглядає, адже народжується він старим дідом. Здебільшого ззовні це старий низенький дід, з великими очима, що змінюють колір, із сивим кошлатим волоссям та довгою бородою. Тіло в нього геть укрите шерстю, навіть долоні, колір шерсті залежить від кольору волосся господаря дому. Вуха в нього довгі й загострені, як в kota.

Місце проживання: в оселі, часто під порогом, піччю, на горищі.

Хованець (Годованець, Антипко)

Загальна характеристика: дух-збагачувач. Зроджений із "зноска" (маленького курячого яйця з несформованим жовтком) і виношений людиною під пахвою. Хованець забезпечує статків своєму господареві, процвітання в родині, піклується про худобу, оселю, попереджає про шкоду. Важливою функцією годованця є передбачення майбутнього: він віщує майбутнє, застерігає від біди, навалюючись на сплячих, посиляє звукові сигнали. Крім того, він не зачіпає дітей, а допомагає їх колисати. Господар дому мав усіляко догоджати хованцю, адже якщо його розгнівати, то члени родини почнуть хворіти і навіть помирати. Хованець в родині також приводив до народження калік в домі, а як частина договору за збагачення, душа господаря належала після смерті цьому духу. Тому все ж хованця вважали неоднозначним і частіше нечистим духом.

Зовнішність: невисокого зросту волохатий чоловік, який носить чорний одяг, іноді капелюха і краватку. В руках він тримає люльку. Ноги в нього як в козлика, а ще на голові обов'язково є маленькі ріжки.

Місце проживання: живе на горищі або біля печі.

Коловертій (Коргоруша)

Загальна характеристика: дух-помічник, дух-посильний, як самостійний персонаж не виступає. Цей дух перебуває на службі у чаклунів, непростих людей, а також прислуговує домовим та дворовим. Головне призначення коловертія - допомога по різних справах своїм господарям, адже це дуже прудкий дух і всюди встигає. Народжується з вихрів, які вважалися епіцентром душ неупокоєних мерців.

Зовнішність: прудкий та вертлявий дух, якого супроводжує вихор пилу. Ззовні він схожий або на чорну кішку або зайця, з великою торбою на своїй шиї, в якій він носить потрібні господарям речі.

Місце проживання: під порогом дому.

Жароок

Загальна характеристика: дух або божок вогню. Має дар переверництва, вміючи перекидатися у вуликів та ящірок. Люди вірили, що цього духа треба шанувати як хазяїна печі та сина сонця. Тож за піччю слід було добре доглядати. Жароок є досить поширеним духом серед домогосподарств, оскільки його переваги переважають мінуси. Дух забезпечує оселю теплом, допомагає пекти хліб і їжу в печі. Також вважається, що жар і дим від жароока володіють очисними і позитивними властивостями, сприяючи зміцненню здоров'я мешканців. Жароок — досить мстивий дух, тому будь-яка зневага до вогню в печі, тобто до оселі духа, може її розлютити. Ті, хто не ставився до Жароока шанобливо, майже певно зіткнуться з його помстою через пожежу в будинку. Таким чином, люди в яких згоріли будинки, вважаються проклятими цим духом, і інші мешканці поселення уникають їх, щоб не принести гнів жароока до себе. Інші особливості цього духу включають його любов до пліток серед своїх численних голів (кожна з яких має унікальну особистість), а іноді Жароок відкритий до пліток з іншими людьми, коли йому захочеться. Ті, хто знає стародавні способи ворожіння або знайомі з магією, можуть передбачити майбутнє за допомогою вогню Жароока (залежно від кольору полум'я).

Зовнішність: його уявляли невеличким багатооким чи багатоголовим змієм, із безліччю вогняних язиків, що виривалися з його пащ та яскравою різнокольоровою лускою.

Місце проживання: живе у печі.

Дзеркалиця

Загальна характеристика: дух дзеркал та брамниця. В більшості випадків не є негативним духом. Вона сильно зникає до оселі, любить спостерігати за мешканцями домівки, віддзеркалювати знайомі обличчя та предмети. Вночі, коли всі поснули, забавляється тим, що переглядає все те, що її найбільше вразило за день - через це і існувала заборона не дивитися вночі в дзеркала, щоб не перелякатися і не зійти з розуму. Доволі часті випадки, коли дзеркалиця, відчуючи переживання родини щодо померлого родича, може приймати образ померлого, ніби даючи останній шанс подивитися на родича - втім це ніколи не закінчується нічим добрим.

Також люди вірили, що дзеркалиця могла бачити майбутнє і тому доволі поширеними були гадання за участі дзеркал.

Зовнішність: Дзеркалиця, без належного ритуалу, нікому невидима, і вона взагалі не має певної форми. Коли ж її все ж бачать смертні, вона приймає образ будь-кого, кого вона бачила у своєму житті, або, якщо її викликали невідповідною, Дзеркалиця постає як безлика дівчина, з надзвичайно довгим волоссям, яке обвивається навколо всього простору в дзеркалі, де вона стоїть.

Місце проживання: живе в дзеркалах, “дзеркальному світі”

Кльоцник

Загальна характеристика: охоронець комор та засіків. Цей дух народжувався з дерева, із якого будували комору. Це нічний дух, адже вдень він спить будь то високі полиці, найтемніші кутки комори, старі діжки чи барильця. Страшенно не любить мишей та інших гризунів, які псують припаси в коморі, тому постійно з ними воює. А ще недолюблює котів, адже в коморі часто зберігають продукти, до яких коти ласі.

Кльоцник вважається гарним майстром.

Зовнішність: його описують як маленького на зріст, повнотілого, сивочолого дідуся, з коротко підстриженим волоссям і бородою. Поверх довгої полотняної сорочки носить запаску, на ногах - личаки, на голові - солом'яний бриль. А ще він завжди обсипаний борошном з ніг до голови.

Місце проживання: комора.

Дворовик

Загальна характеристика: дух-охоронець і наглядач двору та обійстя. Права рука домовика. Дворовик охороняє від мору, пожежі, грабунку всю живність і все майно у дворі селянина. Сприяє збагаченню, добробуту, щастю хлібороба. Дворовику приписувалися особливі стосунки зі свійськими тваринами: він завжди в дружбі з козлом та собакою, інших тварин недолюблює, а птиці йому не підкоряються. Також вважалося небажаним лишати у хліві малих дітей — дворовик може їх задушити. Якщо хазяїн обійстя не дбав про господарство чи був п'яницею, дворовик віднадував його худобу від корму та коїв безлад у дворі.

Зовнішність: він міг постати в різних подобах, найчастіше вдень він постає у подобі змія з півнячою головою і здоровенним червоним гребенем. Тіло його вкрите лускою. Втім вночі він перетворюється майже в копію домовика, з єдиними відмінностями - у руках у нього мітла, а на шиї підкова.

Місце проживання: двір.

Воструха

Загальна характеристика: дух, який опікується корівками, оберігає їх від злих духів (коров'ячої смерті), від хижих тварин, зазіхань відьом, та інших злих істот. Вона пильнує корівку в хліві, так і на пасовиську біля корів. Народжується із душі першої померлої

природною смертю корови. Воструха цілковито добрий дух і ніколи не задіювала шкоди господарям обійстя, і не мститься.

Зовнішність: маленька корівка. із жовтим дзвіночком на шиї, яка замість коров'ячої морди має симпатичне людське личко, правда, із рогами та гострими вухами.

Місце проживання: хлів.

Конюшник

Загальна характеристика: дух охоронець конюшні і коней. В цілому добрий домашній дух, який доглядає за кінськими у господарстві та табуні, оберігає їх від болячок і злих духів, обдарює коней силою та витривалістю. Втім конюшник може злитися, якщо в табуні з'являється новий кінь який не проходить через ритуал прилучення до господарства. Чи якщо хтось із коней його злить - тоді конюшник починає знущатися над тваринкою, ганяючи її по господарству.

Зовнішність: він рідко з'являється на очі людям. Виглядає як двонога істота, убрана як людина, ходить як людина, однак має кінську голову, кінські копита, і довгий пишний хвіст, акуратно заплетений в косу. Руки в нього порослі шерстю, пальці довгі, нігті гострі. На голові носить вінок: улітку з конюшини, взимку з сіна. Через плече в нього перекинута полотняна торба, у якій присутні ліки від болячок для коней.

Місце проживання: конюшня

Пасічник (Бортник)

Загальна характеристика: дух-оборонець пасіки та її бджіл. Народжується за одним з вірувань з душ покійних родичів, за іншою - у лісах біля природних вуликів. Одне з головних занять пасічника - боротися з ворогами бджіл (деякі птахи, шершні, оси, мурахи, гризуни). Пасічник сприяє багатству меду на пасіці, а також здоров'ю самих бджіл.

Зовнішність: ззовні схожий на господаря пасіки, на голові носить солом'яний бриль, що має такі самі крильця, як у бджіл. Завдяки ним Пасічник може літати. На шиї у нього на нитці висить медовик. В руках він тримає пасічний димар, яким обкурює вулики й відганяє живих й потойбічних хижаків.

Місце проживання: живе на пасіці, у вуликах.

Скарбник

Загальна характеристика: дух-оборонець скарбів, який походить із потойбіччя.

Скарбник обороняє скарби нечистих людей, його можна купити, виміняти, зростити чи прикликати для оборони свого скарбу - адже Скарбники це дуже вірні вартові, які нізащо не покидали місце своєї служби. Доволі часто Скарбник ставав охоронцем "заклятих скарбів" які мали властивість "світитися-горіти". Без виконання певних умов, якими заклинали скарби, Скарбник ніколи не віддасть скарб до чийось рук. Доволі часто умови могли бути дуже жорстокими - наприклад, щоб дістати скарб, треба було

обміняти його на життя власних дітей чи членів сім'ї, або отримати скарб мав саме 40й шукач, а всі минулі шукачі мали загинути.

Зовнішність: в більшості випадків скарбники мають тваринні риси обличчя, базуючись на тій тварині, яку принесли в жертву для зрощення скарбника - частіше всього, то вужики-змії. Рідше - він має повністю людську подоби. Скарбник одягнений у червоні чоботи, із золотими підковами, має чепурненький одяг і підперезаний золотий пояс. А також обов'язково має золоті різки.

Місце проживання: біля скарбів

Лазник (банник)

Загальна характеристика: дух-господар лазні, який не підкорюється жодному іншому домашньому духу. Він пильнує за чистотою і порядком в лазні, не дозволяє лаятися в лазні. Не дозволяв і спати у лазні - уві сні лазник міг задушити людину, затягнути під гарячу пічку, здерти шкіру. Доволі часто цей дух шуткував над жінками - наприклад перекладав їхній одяг, заважаючи його знайти після купання. Іноді лазник міг удаватися і до більш жорстоких жартів, напускаючи чадного газу чи гарячої пари, при цьому запираючи наглухо двері лазні й затуляючи заслін.

Іноді, найсміливіші дівчата, просили в нього допомогу з ворожінням на судженого.

Лазник володіє шапкою-невидимкою, яку він знімає лише на зимові свята.

Зовнішність: здебільшого невидимий. Має вигляд чоловіку середнього зросту, звичайної статури, завжди голого і босого, має сіру шкіру, чорні очі без білків, довге аж до землі смоляне волосся, яке прикриває його голизну, залізні руки, довгі закручені кігті на ногах і руках.

Місце проживання: живе під пічкою чи під долівкою в лазні

Доля і Недоля

Загальна характеристика: духи, що супроводжують кожну людину від їхнього народження і до самої смерті. Їх приводять до людини сестри-суджениці. Доволі часто у повір'ях визначала долі та недолю людини через зірку під якою вони народилися.

Зовнішність: невидимі двійники людини. Доля весела, чепурна, одягнена у багаті і пишні шати (доволі часто вона може мати атрибути пов'язані конкретно з родом діяльності людини). Недоля же завжди постає в образі немитої і нечісаної, лінивої діви, погано вбраної, з кульгавістю на обидві ноги, з спиранням на мотовило. Обидві вони мають або на плечах, або за поясом хустину - у долі вона чиста, а у недолі дірява.

Місце проживання: біля людини.

Судениці (Вили)

Загальна характеристика: духи покровительки роду та долі людей, захисниці сімей та домашнього вогнища. Вони прилітають до новонароджених із Вирію. Ці духи приходили на третій день після народження дитини, женучи поперед себе долю і недолю. Вони залишали на чолі дитини невидимі знаки-пророцтва. Спочатку пророкувала молодша сестра (день весілля, кількість дітей, таланти), потім середня (хвороби і лиха), потім старша (день смерті) Все інше - залежало від людини.

Зовнішність: судниць - троє сестер. З вигляду вони красуні, одягнуті в довгі білі сорочки, довгокосі, біляві і білолиці. Кожна з сестер в руці тримає свічку. Молодша сестра виглядає на років 20, середня на 30, старша на 40.

Місце проживання: Вирій.

Сприйя

Загальна характеристика: дух вправності, умілості, спритності, та в цілому людських талантів, який народжується і помирає разом із нею. Сприйя допомагає людині ат виручає у найскладніших моментах життя. Іноді сприйя передається від батьків людини. Доволі часто її асоціюються з родимою плямою (родимкою).

Зовнішність: переважно невидима, але любить вселятися у тварин і через них передавати найважливіші якості, які потрібні в поміч людині - будь то прудка миша, ласкавий котик, маленький горобчик, чи дрібний павук.

Місце проживання: біля людини.

Хмелун

Загальна характеристика: дух веселощів, бенкетів і гулянь. З'являється там, де люблять погуляти: у шинку, корчмі, генделику, кнайпі. Він любить голосно й протяжно співати, а також знаходити собі товаришів під час бенкету, заражаючи їх невпинним бажанням гуляти до ранку. На самій забаві-бенкеті хмелун завжди був шанованим гостем, якому жертвували свій тост "за хмелуна".

Зовнішність: з вигляду - дволикий. Спереду чарівний юнак, із блакитними очима, червонощокий, завжди усміхнений, у розкішному вінку з квітів дурману, хмелю й блекоти. Має білий довгий чуб, абияк зачесаний та перев'язаний червоною стрічкою. Лице ззаду - це набучавілий, спитий, з посоловілими очима чолові'яга. У правому вусі в нього кругла сережка, найчастіше золота, в якій і знаходиться вся сила Хмелуна. Вбирається він водночас і в жіночу сорочку зі спідницею, і в чоловічі штани, на правій нозі має елегантний жіночий чобіток на підборі, а на лівій - чоловічий сап'янець. У правій руці беззмінно тримає кубок із варенухою, а в лівій - глечик із медом.

Місце проживання: корчма.

Буднітай (буднімир)

Загальна характеристика: дух, народжений сонцем. Він є персоніфікацією часу і живе у півні. Буднітай охороняє час, відмірює його, бореться із силами, які намагають заводити природньому плину часу. Як правило, люди тримали у господарстві звичайних півнів, а чорних намагалися не заводити, вважаючи що на тих їздять різні лихі істоти. В той же час, з чорними півнями пов'язане вірування, що вони могли перетворюватися у крилатих зміїв під час грози і боротися зі злими силами.

Зовнішність: півень

Місце проживання: курник

Доброгост

Загальна характеристика: дух новин і вістей. Створений сестрами-судницями в якості помічника. Приносить Долі новини від судниць, може передавати вісті й для Смерть від людини, якщо вона не приходить до людини. А ще передає вісті іншим духам життєвого циклу, якщо в людини є якісь проблеми (зі сном, здоров'ям, вдачею). У часи війни він приносив вісті про загибель людей їхнім родичам. Тоді його часто могли супроводжувати грозові хмари, які передавали розпач доброгоста від поганих новин у вигляді дощу.

Зовнішність: це красивий білявий юнак, убраний у вишиванку, розкішні шаровари, підперезаний широкою крайкою, з перекинутим через плече полотняною торбою, завжди повною. На ногах у цього духа беззмінні крилаті чоботи, завдяки яким він блискавично переміщається. А ще він час від часу перетворюється на птахів.

Місце проживання: хмари

Правда і Кривда

Загальна характеристика: це духи які уособлюють протилежні життєві принципи. Дух правди це ідеальна відповідність нормам поведінки, виробленим у традиційному суспільстві, зокрема й релігійним законам. Правда і кривда - то рідні брати, які від народження протистоять одне одному. Вони постійно знаходяться біля людини, борячись за баланс у їхньому житті. Правда є улюбленцем богів та канонів, а кривда - улюбленець людей за вседозволеність, яку він дарує. Правда бачить все, а от кривда сліпий, бо "правда очі колить", через що в багатьох оповідях кривда намагається скалічити брата і відібрати в нього очі.

Зовнішність: Правда - вродливий білявий парубок. Має блакитні очі (за повірями, хто в них подивиться, завжди говоритиме правду), та біляве волосся. Одяг носить тільки білий і завжди чистий. Кривда ж навпаки - кульгавий, спирається на палицю, сліпий. Одяг у нього брудний, що й складно зрозуміти якого він кольору. Брудні у нього і тіло, і обличчя, і волосся. На очах він носить повязку, прикриваючи страшні рани біля очей.

Місце проживання: біля людей

Відогонь

Загальна характеристика: дух-охоронець, котрий дається молодшою судницею людині при народженні. Це дух який буквально оберігає душу і тіло людини, є сторожем розуму та ментальної складової, захищаючи людину від злих духів, хвороб, застерігаючи від спокус. За віруваннями, відогонь під час сну полишає людське тіло, активно доробляючи за ніч те, що людина не встигла вдень. Також уві сні відогонь мандрував по світу, через що люди вірили, що видіння у сні - то те, що бачить у своїх мандрівках відогонь.

Зовнішність: це напівпрозорий двійник свого господаря, з вогняними крилами за плечима. Завдяки цим крилам він може блискавично переміщуватися на великі відстані та ставати невидимим.

Місце проживання: в людині

Желя і Карна

Загальна характеристика: духи поховального ритуалу. Вони вічно сумні сестри, послідовники смерті, які допомагають провадити душу померлого на той світ. Призначення сестер - пильнувати за правильністю обряду, а також подбати про те, що покійника оплакали. Желя має тихе горе, вона плаче неголосно і стиснено. Карна же голосно стогне, натужно голосить і дряпає собі щоки до чорної крові.

Зовнішність: Желя - неймовірна красива й печальна дівка, чорноброва і вбрана у довгу білу сорочку, втім трохи зашироку як для неї. На голові у неї вінець із дикої ружі - спочатку листя на ньому зелене і квіти горять червоним, але під час ритуалу вінок втрачає свою свіжість і красу, в кінці кінців залишаючи по собі голу колючку. Карна - завжди вбрана в довгі чорні шати, з довгими рукавами, які ховають її зчорнілі руки. Вона покриває свою голову каптуром, що приховує її зчорніле від горя обличчя.

Місце проживання: Потойбіччя

Світилка

Загальна характеристика: зловороже налаштована до людей істота. За віруваннями, являлася восени, після Семенового свята і ходить по полях, де вже зібрали врожай. При близькій зустрічі світилка наводить на людей переляк, божевілля і навіть доводить до смерті. За деякими повір'ями світилка то наречена чорта, яка все життя проводить біля нього, і лише восени ступає на чисту землю. Вважалося, що нічні підпали - то справа рук світилки.

Зовнішність: уявлялася у вигляді плаксивої дівчини-підлітка, з дитячими рисами обличчя та потрепаними, кістлявими, викрученими ногами і руками. При цьому вона тримала три свічки, що горять синім вогнем.

Місце проживання: руїни хат і млинів, поля, непролазні хащі.

Чорт

Загальна характеристика: За давніми віруваннями, існували різні чорти. Кожен з них мав своє ім'я і своє місце в ієрархії чортів. Найстаршим вважався арідник, володар пекла, закований у нього ж. Йому вже скоряються дрібніші чорти: біси, дідьки, юдники. Зазвичай чорти хитрі, злі і підступні, і вельми небезпечні для людей. Вони погано впливають на здоров'я людей і худоби, насилають лиха і пошесті. Особливо любить скуповувати душі, підбурювати самогубства, уводити в гріх, псувати поля та врожай. Вважається, що чортами могли стати душі померлих дітей і душі ходячих та нечистих покійників.

Зовнішність: за описами це людиноподібне створіння із зооморфними рисами. Він весь оброслий шерстю, має на голові роги, довгі віслючі вуха, замість носа рильце, на ногах - копита, а ще довгий хвіст. Часто може прибирати будь-якої людської подоби і іноді тваринної.

Місце проживання: закинуті хати, старі млини, місця самогубств та роздоріжжя, біля кладовищ і на пустищах.

Злидні

Загальна характеристика: духи недолі та лиха. Вірилося, що якщо вони забралися у хату чи причепилися до людини - то вже не покинуть їх. Саме вони приносять у хату всілякі нещастя й напасті: хворобу, лиха, божевілля. Злидні постають із сліз та прокльонів знедолених.

Зовнішність: переважно їх описують страшними, кістлявими, замурзаними, обдертими дідами, що люблять залазити на печі, навіювати людям печальні думки і постійно скиглити. На зріст вони такі малі, що легко можуть поміститися в пляшці чи глечики.

Місце проживання: оселя злидаря (припічок, піч. під лавою, під порогом, під столом)

Хвацько однооке (Лихо)

Загальна характеристика: дух зла, нещастя, уособлення горя. Символізує нерозбірливість і несправедливість долі. Лихо означало біду і приносило самі неприємності. Коли воно знаходилося поряд з людиною, її починали переслідувати усілякі нещастя. Воно могло прив'язатись до цієї людини на усе життя, така людина сама була у цьому винна, тому що була заслабка і не протистояла буденним труднощам. Лихо сідало на шию і заважало в усьому. Коли ж людина робила спробу його втопити, то й сама тонула. Його могла перемогти лише сильна і вольова людина. Також лихо можна було надурити або комусь передати разом з подарунком.

Зовнішність: Лихо являється у вигляді одноокого страхіття, з оком посеред лоба. Лихо дуже високий, хоч і неймовірно худий демон, з кістлявими, довгими пальцями. Його ріт наповнений декількома рядами гострих як бритва зубів, якими легко роздирати м'ясо.

Місце проживання: у закинутих хатах, млинах, спить на ліжку з кісток людей і тварин

Удільниця

Загальна характеристика: викрадачка долі і щастя. Вони передчасно виймають немовля з материнської утроби і спотворюють його, мучать породіллю. Якщо вагітна жінка спить навзник, розхриставшись, без пояса, а на столі залишений ніж, Удільниці виймають їм немовля. Тому народжуються виродки або живіт виявляється порожнім, хоч би в наявності були усі ознаки вагітності. Удільниці нападають на людину, і тоді з нею трапляється удар або родимець: вони б'ють і ламають її тіло. А також є вірогідність того, що людина може стати одержимою однією з удільниць.

Зовнішність: це чорна, волохата, середнього зросту жінка, з немитим розпатланим темним волоссям аж до землі, яке повністю затуляє обличчя. Зодягнена завжди у брудне лахміття.

Місце проживання: роздоріжжя, проталини

Страх

Загальна характеристика: дух жаху. Зазвичай живе у вітряних потоках і через них же і подорожує по світу. Вміє перевертатися у різних тварин та предмети, лиш би привернути увагу людини - адже тоді він може причепитися до неї, проникнути у її думки й сидіти в них, поки йому не набридне мучати людину, або поки його не

проганять. Особливо полюбляє чіплятися до малих дітей. Навіть якщо він полишає людину, він залишає по собі “подарунок” переляку - який потрібно лікувати певними ритуалами та замовляннями.

Зовнішність: напівлюдина, напівзвір. Має людську голову, втім розміром вона як у вола. Рот здоровенний і зуби як у ведмедя. Тіло суцільно вкрите шерстю. Ходить як на двох, так і на чотирьох лапах.

Місце проживання: Вітряні потоки, старі цвинтарі, руїни млинів, старих хат, пустирища і роздріжжя.

Лякливиця

Загальна характеристика: одна з лихих духів, яка насилає переляк на людей. Вона ні на крок не відступає від своїх жертв, харчуючись їхнім страхом й ненавистю, і лише знаючі люди (такі як знахарі, відуні, зільники) можуть її відігнати.

Зовнішність: Ззовні нагадує примарну згорблену стару бабу, босу та убрану в лахміття. Її обличчя зморщене й лихе, осі витрішкуваті й геть білі, повністю відсутні брови та вії, волосся сиве й розпатлане, а кінцівки нагадують осушене гілля дерев. Часто зображується з палицею, якою вона чіпляється за своїх жертв.

Місце проживання: живе на місцях самогубств

Бабай

Загальна характеристика: нічний дух, уособлення лихої сили на противагу спокійному сну. Бабай виходить із лісових хащ лише вночі, підкрадається до села і шукає хату, де є діти. Як знайде, то прикладає до дверей чи вікна вухо і слухає, чи чемно спить дитя, чи вередує. Якщо все нормально - бабай лишає хату в спокої, а ні, чекає поки дорослі поснуть і тоді пробирається в хату, і ніякий засув його не міг зупинити. Бабай підходив до нечемної дитини, чмокав його вологими губами у лоба і тим самим викликав оціпініння - бо слина бабая знерухомлює. Тоді, бабай пхав напівпритомне дитя собі в лантух і ніс своїй дружині - залізній бабі, з якою дитина точно пропадала.

Зовнішність: ззовні високий, кривобокий та кривоногий ідок із сивою бородою аж до колін, з волоссям таким довгим, що воно аж по землі волочиться, з дуже великими вухами, з очами-вуглинками та носом, схожим на жолудь.

Місце проживання: лісові хащі

Хоха-яроха

Загальна характеристика: дитяча страшилка. За повірями, то він уночі з підземелля пролазив мишачою ніркою до оселі, де жила мала дитина, у якої саме випав молочний зуб. Хоха-яроха забирав собі “зуба кістяного і приносив нового і міцного”. Небезпека було у тому, що якщо цього духа не кликали й не проводили спеціальний ритуал, новий зуб міг так і не вирости. А якщо і виростав - то чорний і хворий. Люди вірили, що хоха-яроха був сином вогняного змія і миші.

Зовнішність: невеликий лискучий гад із прозорими, інколи червоними крилами та з головою миші, з великими чорними вусами й довгими гострими передніми зубами.

Місце проживання: під землею

Нічниця (Нічка Маруха)

Загальна характеристика: це нічні духи. Вони відбирають в людей сон, спокій і викликають безсоння. Нічниці з'являються в темну частину доби, а вдень ховаються в темних місцях. Доволі часто нічниць або заносять з нечистою водою, або їх наводять нечисті люди. Люди вірили, що нічницями ставали неупокоєні душі дівчат, що померли не своєю смертю, а також душі відьом, ті, хто вмер в страшних муках чи від нерозділеного горя.

Зовнішність: це напіввидимі бліді жінки з довгим волоссям у білому, напівпрозорому одязі, яке завжди скриває їхні ноги, що створює ілюзію, що Нічниці літають, а не ходять. Вони мають довгі, кістляві руки, з худими, скарлюченими пальцями, які закінчуються гострими кігтями.

Місце проживання: глибокі яри, провалля, ями

Літавиця

Загальна характеристика: дух кохання та пристрасті, іноді добрий, іноді злий. Злітає з неба падаючою зіркою і перевтілюється в людиноподібний образ – прекрасну дівчину, з довгим золотистим волоссям. Цей дух спокушає молодих чоловіків. Вночі сидить на деревах і приваблює перехожих своєю красою. Хто не піддається її чарам і вміє зняти чобітки, тому вона слугуватиме. Зникає зі сходом сонця.

Зовнішність: вогненна змієподібна літаюча істота. Має на ногах червоні чобітки, за допомогою яких літає над землею.

Місце проживання: хмари

Перелесник

Загальна характеристика: Перелесник або Літавець – це злий дух, з істиною своєю формою у вигляді летючого зірки чи вогняного змія. На землі він стає парубком або дівчиною, повною краси, високого росту, з довгими русими косами. Доволі часто може набирати вигляду любленої померлої особи своєї жертви. Показується хлопцям або дівчатам, розпалює в них любов. Він навідується дуже часто, веде любовні розмови, цілується, заспокоює пристрасті, а коли ті піддадуться йому, стискає їх в обіймах так сильно, що вони від того сохнуть і вкінці мусять помирати.

Коли перелесник перелетить понад чию хату, то з того господарства нічого не лишиться, воно зведеться нінащо.

Оберігом проти нього вважається рослина терлич.

Зовнішність: істина форма у вигляді летючого зірки чи вогняного змія. На землі він стає парубком або дівчиною, повною краси, високого росту, з довгими русими косами. Доволі часто може набирати вигляду любленої померлої особи своєї жертви. У деяких переказах йому приписують вогняний хвіст.

Місце проживання: Піднебесся

Вовкулак

Загальна характеристика: Вовкулаки бувають двоякі. Вроджені – ті періодично перемінюються у вовків, коли прийде на це пора, і бігають із ними. І є ще зачаровані. В останньому випадку вони бігають вовками аж доти, доки хтось не пізнає їх, що вони не правдиві вовки та не відчарує.

Вроджені вовкулаки можуть з'явитися наступними способами. Коли вагітна жінка побачить вовка або їсть м'ясо зі звірини, що роздер вовк, то породить вовкуна. Також, коли чоловік спить із жінкою проти «святої неділі» і тоді почнеться хлопець, то буде він вовкуном.

Вовкулаки мають під пахою таку ямку, в котрій сходяться кінці шкіри. Через ту ямку вивертає шкіру і чоловік входить до середини, а на верх виходить вовк, коли прийде се пора. Буває таке, що вовкун є місяць чоловіком, а місяць вовком.

Коли чоловік відвертається від Бога (коїть страшний гріх), відьма виводить його на гору, застромлює в землю ніж і каже йому перекинутися через нього три рази, тоді чоловік обростає волоссям і стає вовкулаком. Коли зачарований вовкулак пробуде три роки вовком, а опісля приверне йому хтось давню постать, то другий раз вже не можна зачарувати його вовкулаком.

Вовкулак знаходить собі товаришів вовків і живе разом із ними одним життям. Вовкулак полює і смоче кров овець, а часом і чоловіків. Коли вовкулаків збирається багато, то вони жеруться між собою.

Зачарованому вовкулакові можна вернути їх давній вигляд, коли переведеться його через хомут. Добре також стягнути шкіру із нього разом із шерстю, або перекусити на нім шнурок (коли є). Можна також сказати йому: «Перекинься три рази через голову!». А він послухає і стане чоловіком. Або можна вдарити його по голові три рази веслом.

Зовнішність: Величезна вовко-людина, ходить на двох лапах, тіки коліна в них згинаються як в людини, вперед. Вони більші за людей, мають багато густої шерсті та гострі вовчі зуби. Морди в них вовчі, і чим довше вони залишаються вовками, тим менше в них людяності в очах лишається.

Місце проживання: може втекти і жити в лісі, жити серед людей.

Вій

Загальна характеристика: демонічна істота, яку представляють у вигляді старого дідугана з величезними бровами і віями, довгими аж до землі. Брови у нього дуже густі, а так само й рісниці, що він крізь них нічого не бачить. Та це щастя для людей, бо коли він на них подивиться, убиває їх самим своїм поглядом, а міста з будинками і зі всім, що в них є, западають під землю. На їх місці з'являється звичайне озеро, а часом лишається сухий провал. «Хто в Бога щасливий, той може почути в тім місці, де була оселя, часом голос дзвонів під землею». Аби Вій міг подивитися, мусить кілька сильних хлопів підняти йому рісниці залізними вилами.

Зовнішність: демонічна істота, яку представляють у вигляді старого дідугана з величезними бровами і віями, довгими аж до землі. Брови у нього дуже густі, а так само й рісниці, що він крізь них нічого не бачить. За деякими віруваннями з Полісся – це одноокий песиголовець, який керує всіма чортами, а одне око якого і закривають густі і важкі вії.

Місце проживання: Живе під землею.

Мара

Загальна характеристика: Мара є «демоном смерті», втілення чуми, мору, кошмарів, а також персоніфікована здібність ставати перевертнем. Її часто порівнюють зі значенням саме «привид, примара», яка невидимим покровом закриває людям очі, затьмарює їм розум, намагаючись збити з дороги і завести в небезпечне місце або приховати те, що знаходиться прямо перед очима. Не рідко Марі приписували і сонний параліч, що вона душить і морить людей вночі, особливо хлопців та дівчат, навалюючись на них зверху.

За народними переказами Марами були душі грішних жінок, душі скривджених, померлих без сповіді та проклятих. Марами часто були сьомі дочки подружньої пари. Незаймана дівчина, яка мала стати чужою дружиною, також могла стати Марою, якщо її справжній коханий одружився з іншою (вона потім приходила мучити свого майбутнього чоловіка вночі).

Мара з легкістю могла перетворюватися на різних тварин: kota , куницю , жабу , мишу.

Зовнішність: Мара уявлялася як висока жінка з неприродно довгими ногами і прозорим тілом. Його можна було побачити у світлі місяця, коли його промені проходили крізь тіло цього демона. Іноді її зображували і у вигляді людського скелета.

У багатьох легендах Мара також постає як жінка відома в селі, (наприклад, чиясь дружина, яка роками успішно приховує свою справжню сутність). Тоді її зовнішність була виражена блакитністю її губ, обвислою нижньою губою та опухлими або запалими очима.

Місце проживання: поширена по всій Україні, може трапитися на перехрестях вночі, в закинутих хатах, приходити вночі до людей.

Песиголовці

Загальна характеристика: Про песиголовців казали, що це велетні з собачою головою та одним оком посеред чола, які поїдали людей. Коли вони ловили кого з людей, закривали їх в пивниці і годували лише волоськими горіхами, щоби ті набрали тіла. Як вони хотіли переконатися, чи вже людина відгодована, то кусали його в мізинець лівої руки. Коли кров не сикнула, значило, що людина обросла вже товщею. Тоді її вбивали і з'їдали. Хоча взагалі – песиголовці готові їсти будь що.

Зовнішність: Це велетні з собачою головою та одним оком посеред чола.

Місце проживання: Живуть песиголовці в горах і лісах (часто приписують до Криму)

Упир

Загальна характеристика: Упирі можуть бути родимими і робленими. Родимими є упирі, які народилися від союзу відьми та чорта.

А коли хто малу дитину помастить кров'ю з чоловіка, що ляг спати не помолившись, то з дитини виросте роблений упир. Також робленими упирями ставали «заложені мерці», самовбивці, чаклуни та померлі неприродною смертю.

Упирі мають право ходити по смерті сім літ. Не раз ходять вони з музикою, співають і плескають у долоні, та скачуть. Якби хто вийшов о дванадцятій годині вночі на границю, то побачив би їх.

Коли упир помирає, то настає велика злива на місчині. По смерті лежить він у гробі звичайно долілиць. Може лежати й горілиць, але тоді скопує (розрівнює) з себе покривало вдолину, лежить червоний і попід руку дивиться на людей. Деколи навіть курить люльку у гробі.

Упир виходить із гробу, ходить по селу і потинає людей, до яких має право. Коли чхне чоловік, а йому ніхто не скаже «На здоров'я», то такого упир може потягти. Худобину упир не потинає, бо до неї немає сили. Багато кого може потинати упир – і рідню, і сусідів, дівчат, і висмоктувати кров із молодять аж так, що вони умирають.

Упир може ходити, а може і на коні їздити, показуватися людям у вигляді двох хлопчиків чи звірят. У деяких оповідях зустрічається, що

- він обертався псом, заскакував чоловікові на плечі, і казав його нести.
- обертався чорним псом, що лежав у постелі та поїдав хліб, що йому подавала газдиня.
- являвся людям у вигляді різних собак, що жеруться між собою.
- іноді з'являвся у вигляді білих собак чи котів.

Коли хто хоче позбутися упиря, щоби не ходив та не потинав людей, то повинен обвести його довкола села чи міста три рази, а він тоді і перестане ходити. Можна також пробити його крізь груди осиновим колом. Найліпше правда викопати його, порубати на кусні і забити осиновий кіл у голову. Тоді точно перестане ходити.

Зовнішність: Упирі можуть бути родимими і робленими. Родимого упиря легко впізнати, бо він має інакші статеві органи, наслідком чого є бездітним, а лице дуже червоне. Має також маленький хвостик, а на хвості чотири волоски. Упир маж дві душі, тому навіть якщо помре, може ходити по світу, бо лиш одна душа його покидає, а друга лишається з ним. Над клубом, під коліном, або над задом має ґулю, під тою ґулею є дірка і туди входить душа упиря. У дітей-упирів ж два ряди зубів. Упирі, котрих ховають в домовині, відрощують собі пазурі та довге волосся.

Місце проживання: серед людей, в гробу